

je v knjigi samo eno: grobo parjenje, shajanje in razhajanje — vse drugo je olepšava in pesek v oči. Med tem tudi njegov bobneči protest zoper pokvarjenost današnjih časov. — Kakšne so mu potemtakem nižje oblike tega čuvstva, si ni težko predstavljati in tudi ni izgubljati besed o tem. Pred «najvišjo» imajo samo to prednost, da so brez osladnosti in brez avtorjevega hotenja pokazati nekaj, čemur ni kos.

Če k temu dodam, da je brezčutnost do človeških vrednot, ki jo je Govekar pokazal v odnošaju do glavne osebe in do čuvstva ljubezni, splošni duh te knjige, ki je mrzlo izmišljena in premišljena z neko nelepo preudarnostjo, moram izreči o celoti še, da je brez sleherne intimnosti in brez iskric življenske radosti. Brez teh dveh stvari pa je vsako pisanje nezanimivo in neprijetno, pisanje o najintimnejših stvareh človeškega življenja pa grda in odurno, kakršna ta knjiga tudi je.

4. **Ivan Matičič: Na mrtvi straži.** Izdala in založila Vodnikova družba. V Ljubljani 1928. Strani 112.

Zgodovinski življenjepis brez intimnega poznavanja zgodovine in brez moči, zamisliti in predstaviti osrednjo osebo. Zgodovinska povest brez enotnega in zaokroženega dejanja, brez napetosti, brez oseb in usod, ki zanimajo, torej brez zanimivosti. Vrsta vojaških prigodb iz turških časov, gledanih od sile naivno bodisi v vojaškem, bodisi v socialnem, bodisi v čisto človeškem zmislu. Jezikovno mestoma prisiljena in vsiljiva živahnost z vzklikanjem in ogovarjanjem oseb in stvari, mestoma osladna in brezizrazna poetičnost. Skratka: diletantstvo.

Josip Vidmar.

Alojz Gradnik: Kitajska lirika. Založba Jug. Tisk Delniške tiskarne, d. d. v Ljubljani. 1928. Platnice in vinjete narisal ing. arh. D. Serajnik. — Strani 176 + XXX.

Dokler je kitajski zid stal, je bila Kitajska Evropejcem neznana zemlja. Ko pa je prodril vanjo evropski človek, se je začel zid rušiti, pajčolan tajinstva se je razmikal. Prvi hip je stala Evropa začudena pred razodetjem, hip nato je ustvarila iz Kitajske kolonijo zase in importirala iz nje blago in — liriko. Z obema se je obogatila. Pesniki prevajajo kitajsko liriko, kitajske drame ter dramatizacije kitajskih pravljic gredo preko svetovnih odrov. Ni moda, je razmah vsega tistega, kar je neskončni kitajski zid tisočletja zapiral vase. Štiristomilijonski narod je živel svoje silno življenje, tavajoč med mirom in vojnami, ljubeznijo in sovraštvom, porcelanskimi paviljoni in puščavami, hrepenel v vojni po domu in doma preklinjal vojno. To življenje je dalo pečat kitajski narodni in umetni liriki, ki ima prav radi tega svojega značaja vso pravico do življenja. Tudi slovenske pesnike je mikala dežela porcelanskih paviljonov, da so prevajali njeno liriko (Župančič, Golar, Tiran, Pretnar i. dr.), a antologije smo pogrešali. Zdaj nam jo je dal Alojz Gradnik v bogati izbiri in v lepi opremi Serajnikovih vinjet.

Početki kitajske literature so zvezani z imenom K u n g - F u - T s e (Konfucij, 551.—478. l. pred K.). Ob času Konfucija je vladala državi malone že 600 let kraljevska rodovina Čou. Država, fevdalna monarhija, je propadala. Princip fevda je ustvaril polno vazalnih držav, ki so se vezale med sabo, se upirale, preganjale kneze in se osamosvojevale. Vrhovna oblast je propadala, fevdalna monarhija se je decentralizirala in njen popolni razpad je bil blizu. Z enotnostjo države pa je bila tudi enotnost naroda v nevarnosti. In Konfucij je po štiriletnem ministruvanju zapustil urad, prepotoval v 14. letih malone vso Kitajsko, prebrskal vse arhive, zbiral izročila starih

modrijanov in narodno liriko, hoteč s tem oživiti staro dobo in preprečiti razpad Kitajske. Po vrnitvi v domovino je živel tiho življenje romantičnega reformatorja, pisal uvode knjigam izročil in urejal Ši-King, pesmarico narodnih pesmi. Po petih letih tega dela, ki je ostalo brez uspeha za ozdravljenje države, je umrl. A cesar on, romantik, ni zmogel, je storil 300 let pozneje veliki realni politik Kitajske, cesar Ši-Hoang-Ti. Kakor je Konfucij nacionalno zedinil Kitajsko, jo je Ši-Hoang-Ti zedinil politično. Tega ni storil z obujenjem stare dobe, marveč z njenim — uničenjem. Ukazal je sežgati vso dotedanjo literaturo, med drugim tudi Ši-King, zedinil vse fevdalne državnice in zatrl uporne plemiče in vojaštvo. A narod in učenjaki so (s kontinuiteto izročanja, kakršno premore edino-le kitajski narod) ohranili izročila in narodne pesmi do današnjega dne. Te tekste, ki so jih iztrgali poginu, čuvajo Kitajci kot narodno svetinjo, s pieteto, ki meji na oboževanje. Konfucij sam jim je postal mučenik, ki se mu še dandanes klanjajo v svetiščih, zgrajenih v njegov spomin.

Klasična literatura Kitajcev obsega pet kanoničnih knjig (Wu-King), ki jih je po večini uredil Konfucij, in štiri klasične knjige (Se-Šu). (Napačna je trditev Gradnika na strani XXIII., da je tudi klasične knjige zbral in uredil Konfucij. Četrta klasična knjiga vsebuje nauke filozofa Meng-Tseja, ki je živel od 372.—288. l. pr. Kr., ko je Konfucij že skoro 200 let ležal v zemlji.) Kanonična knjiga kitajskih narodnih pesmi, Ši-King, obsega pesmi 12.—7. stoletja pr. Kr., pesmi večinoma samih neznanih avtorjev. Z zbiranjem te lirike Konfucij bržkone ni imel mnogo posla, ker so jih čuvali v arhivih, razmetanih po vsej Kitajski. Pač pa jih je mogoče on, moralist in ustvaritelj patriarhalnega državnega in družinskega življenja, izbiral po vrednosti. Njegovi učenci pripovedujejo, da je pobijal pesmi nekaterih pokrajin, dočim je dejal o dobrih narodnih pesmih, da je človek, ki se ne bavi ž njimi, podoben človeku, obrnjenemu v zid. Svojim učencem je govoril: «Otroci, zakaj nihče izmed vas ne študira pesmi? Pesmi vas obogate, na njih preizkušate samega sebe, nauče vas družabnosti, nauče vas sovražiti in nauče vas služiti doma očetu, izven doma knezu, in — pesmi vam povedo mnogo o imenih ptic, četveronožcev, zelišč in dreves.»

A pesmi Ši-Kinga, stare kot babilonski psalmi, stare kot rigveda, povedo mnogo, mnogo več. Narod sam je pel te pesmi, ki so njegovo verno zrcalo. Malo bajeslovja je v njih, nič nadzemskega. Človek je v njih, ki časti poleti solnce in kolne zvezde pozimi, človek, ki tarna nad sušo in lakoto, vojnami in pohodi na vzhod in zahod. Pojó o dobrem knezu, ki jim je delil pravico, in moré cesarje, kadar se osvobodijo daveče mōre. Pojó o sebi kot vojaku na maršu, cvnuhu, stražniku na dvoru, cesarjevem slugi, vojaku na fronti, ki ni več junak, saj mora daleč od doma moriti in ubijati. In iz grl se jim izmota kletev, pretnja ali samo vroče vprašanje. Vprašanje sebi: Doklej vse te ločitve od doma in riževih polj, pohodi in vojne in smrt? Ali pa vprašanje sovražniku, prijateljsko vprašanje: Kje si doma? In silna želja, biti kot hrušovo drevo, ki vabi ljudi, naj mu izkažejo milost, da jih sme nasittiti in napojiti s svojimi plodovi. Ljudje XX. stoletja stojimo pred njimi in strmimo. Lahko bi se tudi sramovali.

Lirika poslednjih stoletij je neznatna. Šele pod dinastijo Tang, v 8. stoletju po Kr. se je lirika dvignila in dosegla svoj višek s pesniki: Li-Tai-Po, Tu-Fu in Pe-Lo-Tien. Vpliv te lirike sega do današnjih dni. Spričo Ši-Kinga se sicer ni mogla poglobiti, pač pa se je oblikovno izpopolnila. Li-Tai-Po, pesnik in pivec, se je klatil po cestah, predmestjih in samotah, pil in pel.

Če je življenje res sen, čemu bi tuhtal in zdihoval? Ergo bibamus! In pijan je pel zdravice vinu, zdravice tugi. Tu-Fu, sodobnik in prijatelj Li-Tai-Poja, je močan v svojih socialnih vojaških motivih, ki najdejo svojega najmočnejšega pesnika v Pe-Lo-Tien-u, katerega so Evropejci spoznali prav za prav šele zadnja leta. Ta čudežni starec, ki je že kot dojenček poznal dvoje besednih znakov, je bil «kot otrok licenciat, kot fant mandarin, kot mož pesnik svojega časa, kot starec njegov modrijan.» (Ehrenstein.) Zatekal se je v gore, v samoto, k vinu. Bil je konfucijanist, mikal ga je budizem, Tao (nauk filozofa Lao-Tseja) je ironiziral, obtoževal svoj čas in tedanjo družbo, v samoti pel o jeseni in minljivosti, sebi pa je napisal na smrtni postelji epitaf: «Lo-Tien! Lo-Tien! Nad 75 let sem bil med nebom in zemljo. V življenju sem bil kot drveč oblak, zdaj v umiranju sem ko gosenica, ki se pretvarja v bubo. Čemu sem prišel, čemu odhajam, mi ni mar. Svojo pot sem često spreminjal. Prešlo je, prešlo! Naj pridem že kamorkoli, vseeno mi je. Čemu bi se oklepal življenja?»

Po dobi Tang je lirika padala in ni niti do danes dosegla tedanje višine.

Kitajsko liriko prevajajo pesniki večinoma posredno, ker je malo ljudi, ki znajo kitajski jezik, in še manj ljudi, ki poznajo kitajsko literaturo. Zadnjih Slovenci menda sploh nimamo in smo navezani na tuje prevode, ki nastajajo običajno takole: Znanstvenik-sinolog prevede kitajski original točno besedo za besedo, brez produktivne fantazije. Te sirove prevode prelje pesnik v verze, ki se mu zde najbolj ustrezni vsebini pesmi. Pri tem pesem gotovo marsikaj zgubi ali pa tudi pridobi. Ta, recimo, angleški verzificiran prevod dobi v roke nemški pesnik. Navduši se zanj, ga prevede, doda nekoliko sebe, izpusti to ali ono in ustvari prost prevod. In če prevaja dotični angleški prevod pet pesnikov hkrati, dobimo pet prevodov, ki so si neredkokdaj tako različni, da je težko spoznati, da hoče biti to ena in ista pesem. Te prevode prevajajo spet dalje, iz jezika v jezik, pesem izgublja često tudi svojo prvotno vsebino, kitajska pesem ni več kitajska, marveč skrupucalo cele vrste prevodov, ali pa je povsem originalna pesnitev. Zato je težko govoriti o prevodih kitajske lirike, ker so to prav za prav prepesnitve, za katere ne moremo jamčiti, da so točne. Celo Nemci, ki imajo poznavalce kitajščine in kitajske lirike, imajo nekatere prevode (Klabund, Bethge), ki so tako odtujeni originalu, da je Robert Neumann napisal v nekem listu članek z naslovom: Li-Tai-Po, ein deutscher Dichter? Kaj potem takem ostane pesniku ali kritiku, ki ne zna kitajskega jezika in posredno prevaja kitajsko liriko odnosno ocenjuje njene prevode? Kriminalistična metoda: k o n f r o n t i r a n j e r a z - n i h p r e v o d o v. (Meni služijo nemški prevodi Ehrensteina, Woitscha, Klabunda, Fleischerja, citati Hauserjevih prevodov in Bethgovih prepesnitev ter članki v raznih nemških revijah in časopisih.)

Gradnik se je posluževal angleških, francoskih, nemških, čeških, srbskih in italijanskih prevodov kitajske lirike. Z znanjem teh jezikov in z metodo konfrontiranja bi mu bilo lažje priti do jedra pesmi nego marsikomu. Saj je gotovo imel mnoge (najboljše) pesmi v raznih prevodih. Dolžan bi bil, primerjati jih, najti predvsem zmisel pesmi in jo zapeti po svoje s tisto preprostostjo, ki je bistvena za vso kitajsko liriko. Če treba, bi moral temu pokoriti tudi verzifikacijo ali pa pesem deloma sploh prevesti v prozi.

Nemci imajo ljudi, ki razumejo kitajsko in na katerih prevode se lahko zelo zanesemo. Tako imajo Otona Hauserja, ki velja za vsebinsko vestnega, pesniško bolj okornega prevajalca kitajske lirike, imajo pesnike

(Ehrenstein), ki ne umejo kitajščine, a jim pri prevajanju pomagajo rodni Kitajci, imajo pesnike, ki prelivajo kitajsko liriko v nemško impresionistično pesem (Klabund), in imajo ljudi, ki počenjajo s kitajsko liriko strašne reči. Pačijo jo do skrajnosti. Vzor teh zadnjih je Hans Bethge. Hauser, ki večinoma prevaja iz originala, prevaja na primer konec tako znane Li-Tai-Pojeve pesmi «Pivec spomladi» tako-le:

«Wach ich denn auf und blicke in das Schweigen,
so singt ein Vöglein zwischen Blütenzweigen.
Und will ich fragen: dämmert's oder tagt's? —
die Nachtigall, gewiegt vom Lenzwind, sagt's.
Da fasst mich Wehmut, seufzen möcht' ich schier,
und wieder schenk' ich voll den Becher mir.
Und singe, bis der Mond, der helle, kam,
und schweigt mein Sang, so endet auch mein Gram.»

Zadnji verz se mi zdi bistvene važnosti za vso pesem, brez njega bi izgubila pesem mnogo. Pomlad je in vse ptice pojó, on, pesnik, pije, namestu da bi pel s pticami vred. To je njegova bolešt, ki mine šele, ko se izpoje. Bethgejev prevod te pesmi trga zmisel in zazveni ponekod kakor burševska pesem:

«Was hör' ich beim Erwachen? Horch,
ein Vogel singt im Baum.
Ich frag' ihn, ob schon Frühling sei, —
mir ist als wie ein Traum.
Der Vogel zwitschert: ja, der Lenz
sei kommen über Nacht. —
Ich seufze tief ergriffen auf,
der Vogel singt und lacht.
Ich fülle mir den Becher neu
und leer' ihn bis zum Grund,
und singe, bis der Mond erglänzt
am schwarzen Himmelsgrund.
Und wenn ich nicht mehr singen kann,
so schlaf ich wieder ein.
Was geht denn mich der Frühling an?
Lasst mich betrunken sein!»

Tak prevod je greh, je krivica Li-Tai-Poju in ga je treba odklanjati. Gradnik nam je ta prevod prevel (str. 50) s silno točnostjo (kar pričata že prvi in zadnji verz gornjega odlomka, ki se pri Gradniku glasita: «Ko se zbudim, kaj slišim? Čuj!» in «pustite me, naj bom pijan!») in kolikor se je Bethge pregrešil nad Li-Tai-Pojem, se je ž njim vred pregrešil tudi Gradnik. Sodim, da se je Gradnik mnogo naslanjal na Bethgeja, kar je pesmim v silno škodo.

Mile Klopčič. — (Konec prih.)

K R O N I K A

Nemška zbirka mlade ruske proze. Berlinska založba Malik je izdala pred nekaj tedni zajetno knjigo «Dreissig neue Erzähler des neuen Russland». Če bi nam bila književnost sovjetske Rusije dostopna neposredno in brez tveganja, da prideš navzkriž z oblastmi, bi na tem mestu komaj omenili zbirko